

ÁGH ISTVÁN HUSZÁRIK ZOLTÁN RÓL

„Minden érdekelte”

MOHI SÁNDOR

HUSZÁRIK ZOLTÁN SZÜLETÉSÉNEK KILENCVENEDIK, HALÁLÁNAK NEGYVENEDIK ÉVFORDULÓJÁRA INTERJÚKÖTET JELENIK MEG AZ MMA KIADÓNÁL. ÁGH ISTVÁN KÖLTŐ, ÍRÓ VISSZAEMLEKÉZÉSE.

Huszárik Zoltánnal a hatvanas évek második felében ismerkedtem meg. Volt egy sikertelen és egy sikeres első találkozás. A sikertelen úgy történt, hogy az ő baráti köre egyik tagjával éppen mind a ketten válófélben voltunk. Kibéreltem egy víkendházat a Rózsadombon, és odahívtam, hogy ne legyen egyedül, ő pedig megbeszélte Zolival, hogy meglátogat bennünket, de Zoli nem jött el. Később a véletlen hozott össze bennünket 1968-ban, amikor megjelent, a *Harangszó a tengerészért* című versem. A Nádor utcában jött velem szembe a lapot lobogtatva, amiben a vers benne volt. Ezek szerint figyelt engem. Aztán rájöttem, hogy mindenkit olvasott, és minden érdekelte, még a méhészet is, nem csak az irodalom vagy a művészet.

Tudtam, hogy ki ő, nagyra tartottam az *Elégiát*, nemcsak azért, mert gyönyörű film, hanem mert engem is érintett mint parasztyereket, ugyanúgy, mint Zolit. Tulajdonképpen ez egy dialógus is volt a bátyámmal, Nagy Lászlóval, mert az ő *Búcsúzik a lovacska* című versének meg az *Elégiának* is a ló a fő motívuma. A lovak sorsát Zoli egészen a vágóhíd végig gondolta. A lovaink kivégzése, a lovak apokalipszise rettenet volt. Szinte az apámat láttam a kapuban, mikor a filmben néztek a lovak után, mert ő is úgy nézett a lovai után, mikor a tsz-be kényszerítették.

A hetvenes évek elején a mi társaságunk is sokat járt a Fészekbe, ott többször találkoztam vele is. Később már szinte baráti közelségbe kerültünk. A barátság elmélyülése '73 után történt, amikor az Uzsocki utcába költöztünk, Zoli pedig a Columbus utcában lakott, tőlünk kétszáz méterre, úgyhogy gyakran benéztünk egymáshoz, és sok közös történetünk is adódott emiatt.

Imponáló fiú volt, sudár, vékony, mindig nagyon gondosan öltözködött. Azt hiszem, a Pipet ragadványnév is emiatt van. Nem tudom, ki adta neki, de a filmesek Pipetnek szokták hívni. A nadrág és az ing volt fontos neki. És a bőrök. Struccbőr táskája is volt, emlékszem. Az ingei finom anyagból készültek és különleges színűek voltak, karcsúsítva, és a nadrágok is feszesek. Abban az időben nem volt ennyire rátapadva az emberre a ruhája, hanem szinte oroszosan bő volt a nadrág is meg a zakó is. Ritkán hordott zakót, inkább pulóvert és anorákot. Lezser volt az öltözködése. Ehhez hozzáegíthetett olasz kapcsolata is. Kijárt az első feleségéekhez, és Lauráéknál lakhatott, jóban voltak a férjével is. Így emlékszem a megjelenésére. Ehhez hozzátartozott a szinte szellemjárászerű, könnyed mozgása. Pilinszky-nél láttam még ezt a testtartást. Zoli is úgy ment, mintha szélnek dőlne. Kicsit előbbre hajolt, mint ahogy szokásos. Mintha folyton sietne. De mikor sietett, akkor is figyelt.

Sokat olvasott. Szinte minden folyóiratot megvett. Én is bevásároltam neki néhányszor. Lementem a Thököly útra a boltba, és megleptem újságokkal. Minden érdekelte, még a méhészek lapja meg a horgász magazin is. Mindet átnézte, és ha volt valami érdekes, azt elolvasta. Könyveket rendszeresen vett, no meg kedves nők is voltak a könyvesboltosok között. Tele volt a szobája, az asztal, az ágy, a parketta könyvvel.

Nem szeretett fecsegni, de ha kellett, bármihez hozzászólt. Nem törekedett a központba. Sőt, néha úgy volt ott, mintha ott se lenne. Mégis a társaság központja lett. Az én barátaim nagyon szerették, Lázár Ervintől Bella Istvánig, Simonffy Andrásztól, Balaskó Jenőig so-

kan, a bátyám, Nagy László szintén. Valószínű, hogy köztünk nagyon jól érezte magát. Hozzátartozott a hétköznapijához vagy az életéhez is a társaság. Amiben azért elég magányos is lehetett. És absztinens is tudott lenni, erről nem szoktak beszélni. Én tudnék sok esetet mondani, amikor feltűnően az volt.

Sokszor voltam filmesek között vele, nemcsak munkája közben, mikor elvitt a Tátrába a helyszínelésre a *Csontváry*hoz. Voltam nála úgy, hogy voltak ott filmesek is.

Azt tudom, hogy Sárát szerette meg Tóth Janót. Csoóri Sándort is. A *Szindbád*ot írókkal kezdte el, a *Csontváry*t még inkább. De vele nem volt könnyű dolgozni, mert az író is csak úgy vette, mint alkalmat arra, hogy ő megnyilvánuljon. Autonóm ember volt. A *Csontváry*nál láttam a zavart. Császár Pista megírta a novellát, de aztán türelmetlen volt, hogy mindig készenlétben legyen az átírásra. Dobai Péter ezt végig csinálta.

Nem tudom, hol láttam először az *Elégiát*. A többi kisfilmjeit már a filmgyárban. Ott láttam a *Szindbád*ot is, a mi társaságunkat is meghívta a vetítésre. Szomszédságban a *Szindbád* után lettünk, az *A piacere* idejében. Emlékszem a születése körülményeire, a sok nyúglódásra. Nem tudom, hány nagyfilmre való ötlete lehetett. De megírta, olvastam a *feleségem története* forgatókönyvét. Két nagyfilmre kapott lehetőséget, és közben a kisfilmekkel töltötte az időt. Persze mindent komolyan vett.

Hogy az a szabadnak nem mondható világ, hogy volt kibírható? Nem voltunk örökké szomorúak vagy nyomorultak. Éltük az életet, és próbáltuk hasznosan és szépen megélni. És volt mondanivalónk, hogy ami itt van, az nem jó. Ez volt a motiváció mindenkinél, aki dolgozott. Csak amiatt gondolok nosztalgiaiával arra a világra, mert nagy művek születtek. Meg élt egy nagy nemzedék. Mindenkit ismertünk. A *Nyugat* Füst Milánjához jártam az egyetemen, Illyéssel beszélhettem, Weöreséknél lehettem, Déryvel meg Tersánszkyval kezecsi foghattam. Most már nincs egy-egy nemzedéknek köze a másikhoz. Senkinek nincs senkije. Csak úgy tűnik, mintha lenne. Vagyis baráti kapcsolatról lehet még beszélni, de olyanról nem, ami a műveknek a légkörét megteremti. Néha Zolira gondolok, hogy ha ő tovább élt volna... Már akkor is rosszat sejtett, ami-

kor elkezdtek a szórakoztató filmet emlegetni. Hogy piac meg haszon. Már abban az időben, a hetvenes évek végén, ha nem is olyan tisztán, de sejtetve volt arról szó. Ő megbolondulna most. Kapna ő egyáltalán forgatásra lehetőséget?

Nem foglalkoztam a közönséggel való kapcsolatával. Köztudott, hogy a *Szindbádnak* mekkora sikere volt, a *Csontvárynak* ellenben elég vegyes volt a fogadtatása. Abban én részben a szakmai irigységet vélem, másrészt a rendszernek a kelletlenségét, a félremagyarázásokat, és egyáltalán, hogy a közönségnek nem jelent semmit Csontváry mint művész. Nekem Csontváry nagy művész, akit szeretek, és akkor mindent másképpen fogadok. Azt, hogy a közönsége mekkora volt, nem tudom. De az biztos, az én tudatomban nagyon fontos helyet foglal el mind a két film. Talán nem beszélek oktalanul arról, hogy ezek nagy filmek és sikeresek is. Mert annyit azért tudok, hogy milyen pályát futottak be. Itt már évtizedekről van szó, mialatt sok filmet el lehetett felejteni. Nem ismerem a jelenlegi filmrendező-

ket és a filmjeiket. Egyrészt nem nagyon izgat már, lehet, hogy ez az én hibám, lehet, hogy a filmgyártás hibája. Mindig lehet tehetséges valaki, csak hogy a kortól is függ, milyen tehetséget támogat. Mert olyan, mint Huszárik, több nem lesz, egyszeri és hasonlíthatatlan. Ezt azért mondom, mert nem is lehet. Mert más se lehet. Nem lehet Kósa Ferenc se. Mindegyik korának a gyermeke, és abban azt teheti, amire képes és amit megenged a kor.

Akár mennyire sajnálatos, mi már nem itt vagyunk, hanem a múltban. A hatások, amik érték bennünket, abból valók. A kommunizmus, a Kádár-rendszer, '56. Történelmi tanúk lehetünk. De már csak mint tanúk vagyunk érdekesek, nem mint újat provokáló személyek. Ezt egy új generáció teheti meg. A kérdés az, hogy nem változott-e meg minden az internettel, facebookkal, az okos telefonnal?

Én tehát azt mondom, hogy az a művészet, amiben van rendszer, van logika, esztétikum, igazság, meg ami hozzátartozik egy műhöz, nem biztos, hogy ma is így gondol-

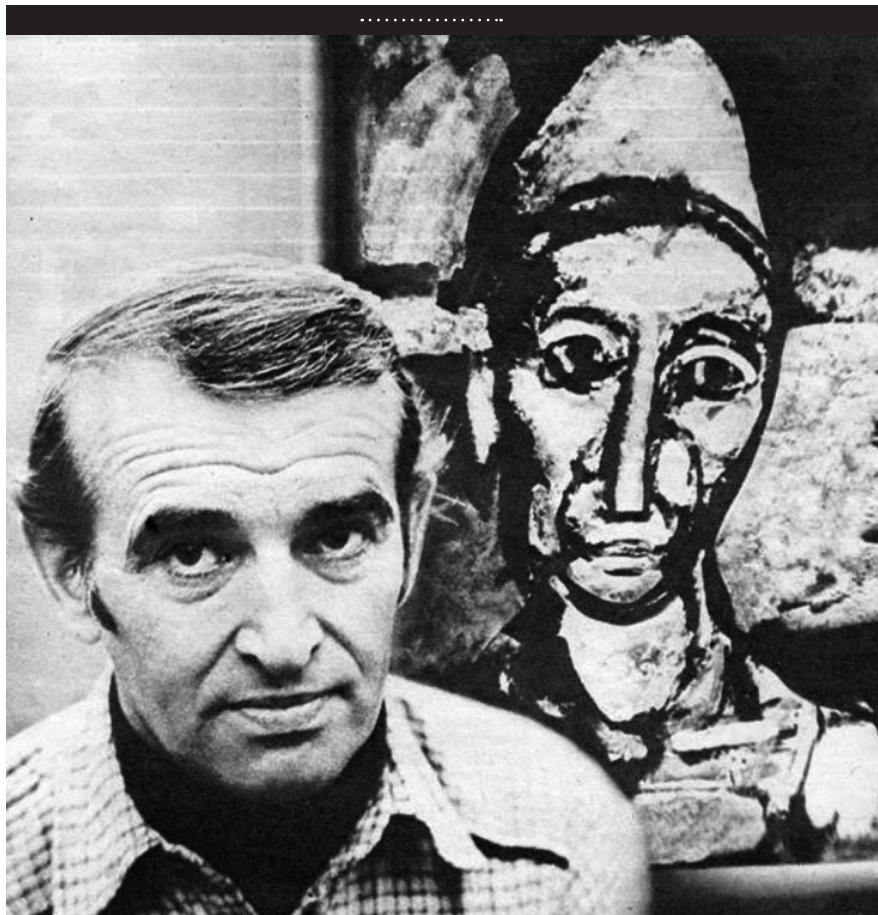
ják. Így nem tudom, mit ért Huszárikból a jelenkor. Mert mondhat valamit, és azt meg is kell hallani. A mai fül alkalmas-e rá? Nem tudom. Ez a bizonytalanság, ami most, azt hiszem, minden emberben megvan, ennek a századnak és a múlt század második felének is a fő kérdése. Hogy lesz-e, aki hasonlít ránk, lesz-e közünk egymáshoz. Nem tudom. És lehet, hogy ez a föltételezésem túlságosan pesszimista. Mert ez mindig kérdés volt. Nem tudom. Viszont mindez ellentétes a viselkedésemmel, tovább írom a verseket. Ezzel talán kifejezem a saját életművem jövőjébe vetett reményt is.

Az biztos, hogy Zoli nem akart engedni, dolgozni akart. Bár az utolsó nyár rettenetes volt számára. Összetörte magát. Ez a baleset is a terveiből adódott. A pünkösdisták Gizella utcai imaháza érdekelte mint helyszín, annak a márványlépcsőjén csúszott meg. Mindkét karja, válla eltörött, és dolgoznia kellett volna. A kötelesség és a tehetetlenség között őrlődött. Nem volt hozzá elég erős a szervezete. A szíve nem bírta.

Azt észrevettem, hogy minden feladattól nagyon félt. A kezdéstől. Nem volt tábornok vagy karmester típus, miközben a rendezés föltétele a bántás tudás az emberekkel. Nagyon félt a Burgert-féle bábolnai filmtől is, ami nemcsak lovakról szólt volna. Bebizonyosodott, hogy a szíve sem bírta ezt a tőle idegen témát. Tüdőgyulladásal fejezte be a *Csontváryt*. Jóban volt a Völgy utcában a főorvossal, és Pertorini fölvette az osztályra, hogy pihenjen, és onnan járt a forgatásra. És itta a teát, és kiverte a verejték, mikor a Gellért fürdőben dolgoztak. Túlfeszítve élt amúgy is. Nem tudott pihenni. Bár lehet, hogy őt az pihentette, ami másnak már idegesítően gyors.

Valójában nincs értelme arról beszélni, hogy milyen okok vitték el. Először is volt a fizikuma. Az apja harmincéves korában halt meg tüdőbajban, tehát valószínű örökölt egy kiszolgáltatott szervezetet. Bár anyja, Mariska néni magas kort ért meg. Aki ennyire szenzibilis, az mégiscsak kiszolgáltatott. És ő örök érzékenységgű volt. És mindig magát bántotta, ugyanakkor magát akarta fölmenteni. Szidta magát valamiért, de föl is mentette, mert ha nem menti föl már előbb, belepusztul. Vagy megadták neki az események a fölmenthetőséget. A debreceni pályaudvaron, mikor

Huszárik Zoltán
(1978)

a *Macskajátékot* rendezte, letette a kis bőröndjét, és beszélgetett valakivel, aki látta, hogy lopják a bőröndjét. Viszik a bőröndöt – mondta neki. Hadd vigyék. Ilyen volt, hogy hadd vigyék, utána meg szidta magát, hogy miért engedte. Akkor ott voltam, mikor a struccbőr válltáskája, benne arany Parkerrel és a filmje forgatókönyvével a zuglói Terefere presszóban a fogasról eltűnt. És tudtuk is, melyik nő vitte el a társaságból, aki a Fészekben leadta a forgatókönyvet. Egy kis kurva volt. Nem tartotta elegánsnak, hogy egyáltalán tegyen a saját érdekében valamit, aztán mégis szidta magát. Abban, amit mondok, sokszor csak feltételezés részemről, következtek valamiből. De talán sokféle történetéből van valami leszűrhető, ami megközelítheti az igazságot.

A nőkkel való kapcsolata sem egyszerű. Olyan sármos férfi volt, hogy a nők könnyen beleszerettek. Már ő jött zavarba tőlük. Ahol járt, mindenütt beleszerettek. Ő pedig vagy menekült, vagy visszazserette őket. Úgy vettem észre, hogy amikor például a nőket válogatta a filmjéhez, az már

valami szerelmi tett is volt. Olyanokat választott ki, akiket valamiképpen szeretett. Emlékszem, ezt ő mondta el nekem, hogy egy könyvesboltban volt egy gyönyörű nő, aki kellett neki a filmjébe. Úgy is lett. Nem figyeltem az ügyeit, de sok méltatlan eset fordult vele elő. A *Csontváryban* van az a jelenet, hogy egy utcaseprőnő ágyában találja magát. Ez megtörtént. Valahogy odakerült. A szerelem neki művészi létfeltétel volt, az biztos. De mindannyian tudjuk, hogy ez inspirál, földob, az éggel hoz össze. A szerelem a művészet forrása és erősítője lehet, lelkesítő. Célja van, nem a reménytelenség, hanem a boldog érzések irányítják. Ha ezt magamról mondom, akkor Zolira sokszorosabban igaz.

Van egy tulajdonsága, amit föl szoktak róni, a megbízhatatlanság. Talán azért, mert sok mindent nem utasított vissza, és fölhalmozódtak az ígéretei. A nőknél leginkább. Nem utasította vissza, talán még el is ment a randevúra, de a másikat már elfelejtette. A baráti kapcsolatokban is gyakran elfelejtett valamit. Az első, létre nem jött találkozásunk is ilyen volt. Valami közbejött,

vagy elfelejtette. Ezt minden barátja megemlítené, mert mindenkivel előfordult. De úgy vettem észre, senki se tudott rá haragudni. Ahogy Zolnay Pali mondta: de sokszor kiszúrt velünk, bár annál többet jelentett, és jó volt a közelében.

A legendák, amelyek körülvették őt, lassan-lassan úgy elfelejtődnek, mint a Krúdyé, de megmaradnak a művek. Ez Zolira is érvényes. Szinte már Krúdys legendája volt. Maga is terjesztette, nemcsak a szóbeszéd adta hozzá az anyagot. Jól is esett ilyeneket mondani meg elhinni, aminek valóságalapja is volt. De nem az a lényeg, hanem a művek. Csak a filmhordozó anyag maradjon ép.

Emlékszem, a temetésen Szabó B. István mondta, hogy megőrzik a filmjei. Azt hiszem, a *Szindbád*ot már fölújították és konzerválták. De úgy lehet éltetni a művet, hogy a gondolkodásban benne marad. Minden eszközt meg kell ragadni, hogy az utókor is tudjon róla. Hogy az utókor hogyan fogad valamit? Azt hiszem, a *Szindbád* azért marad meg, mert az egy örök mese, mindig aktuális. De ha a *Csontváryt* nézem, akkor az jobban viseli a kor lenyomatát... Nem tudom, azt például ma hogy érti meg valaki, hogy mit jelent otthagyni az édesanyát és egy világot, egy paraszti világot, ha nem lesz paraszti világ, és hogy milyen konfliktust okoz az a fiúban, hogy megtartsa azt a kapcsolatot, ami természetes lenne, ha otthon marad. Ő pedig abban a konfliktusban él örökké, hogy elhagyta a szüleit. Ahogy a görög drámák örök érvényűt tudtak mondani a lelki működésről, a mi drámáink is örök érvényűek lehetnek. Vannak olyan körülmények, melyek a művek maradandóságát befolyásolják. Az elhallgatás, a felejtés, az érdektelenség, a napi haszon közegében kell teremteni.

Huszárik Zoltánnal 1981-ig, haláláig, az utolsó tíz évben barátoktunk. Ezt a verset is úgy kezdtem írni, mint ahogy *Szindbád* hazatér abba a zuglói kertvárosba, ahol szomszédok voltunk. Beke-rültem az Amerikai úti Idegsebészetre, onnan néztem régi lakásunk ablakára.

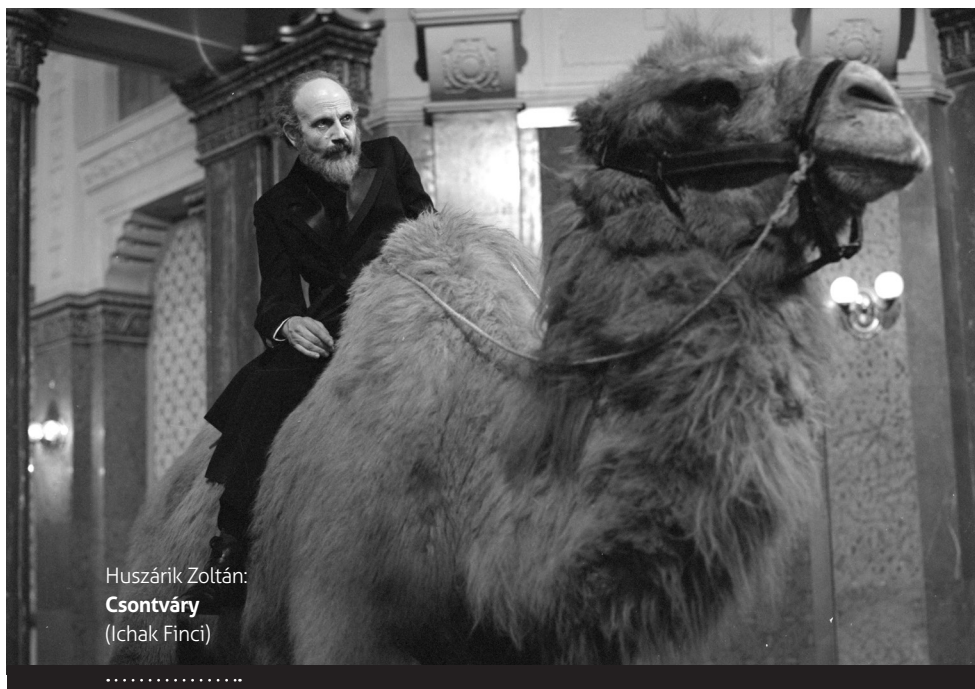
Két kórház között laktunk másfél évtizedig, s valójában egy gerincműtéttel meg egy verssel tettem pontot emlékeim után évtizedekkel később.

Huszárik Zoltán:
Szindbád
(Dayka Margit és
Latinovits Zoltán)

B. MÜLLER MAGDA FELVÉTELE

MARKOVICS FERENC FELVÉTELE

Huszár Zoltán:
Csontváry
(Ichak Finci)

**ÁGH ISTVÁN
SZINDBÁD 2017**

De a Szindbád-járással aztán ez a világ is elmúlt, a megszünt világgal együtt fordult Szindbád a földnek, már nem folytatta onnan a látogatásokat a sok száz élmény emlékszobáiban Fánnykhoz, Fruzsínához, átlópódván a komondorokon, álmatlan háziszolgán, aki talán uszálykormányos lenne a mi korunkban, hisz eltűntek a kóbor lovagok a keletnyugati légerekben, ő is mint kúriás dzsentriutód a recski latrinán, mindegy hogy selyemfű, segédjegyző, leventeoktató lett volna, ha taxisofőrök lettek az orfeumból lovagunk hölgyei.

Milyen boldogan játszották a reménytelen hatvanas évek színészei, a Latinovits körül nyíló nők, a szabadságot Sára Sándor kamerája tükrében, s Huszár mikcsoda lelkesen, valódi szerelemmel választotta őket a szépség, jóság, gonoszság változatos mintáinak, különbség nélkül a virágáros, az

aranyművesné, és a végtelenbe sikló Tél Tündére között, mert mindannyian ugyanarra gondoltak, róla álmodtak, emlékeztek a pohos tornyú kisvárosok közepén, az öreg férjek árnyéka alatt, a birsillatú selyemágyban.

Akkor még szibériai cobolybundában jöttek haza a táncosnők Pétervárról, nemcsak kubányi vodkával a papának, de aztán a szédítő vendéjáték után vastag csövű hajszáritóval, melyet farmerszoknyáért és orkánkabátért cseréltek, míg országos híreük a szövönők és a traktoros lányok előtt, örülhettek az irigységnek, melyet foglalkozásuk kiváltott, mint ahogy ebben a filmben rájuk talált a szerep, amit a színpadon gyakran hiányolni kényszerültek, vagy gyötrődtek a megjátszott tekintély kényszere alatt, vagy a hazugság pátoszát fújták a telt-ház akusztikában. Mára derült ki igazán, leplezett rendszerelleni tüntetés volt, amit akkor érzelmes utazásnak gondoltunk, az izléses divattól a természetes erkölcsig,

az ösztönös megnyilvánulástól az elme életrevaló fürgeségéig, az időtöltés belső sugallataitól az önzetlenség észrevétlen áldozatvállalásáig, s a gyarló, szégyellni való dolgokig, mind, minden, ahogy az Isten az embert teremtette, lázadás, amit még a hatalom sem mert észrevenni, s abban bízott, hogy megbuktatják a nézők, mint unalmas giccset, nevetséges nyelvű, romlott prűdériát.

A hetvenes évek elejének valamelyik őszen láttam először a filmgyár vetítőjében, a stáb meghívására gyűltünk össze, csapatban utaztunk a 7-es buszon, valami általános izgatottság, mint furcsa előérzet hergelt bennünket randalírozásra, mely botránnyá fajult az akkori gazvert, kutyasétáltatós Lumumba utcáig, a mennyei filmélmény után nem haghattuk ki az áldomást, s mentünk színésznők nélkül a Thököly úti Sárospatak étterembe, mely annyira szocreál volt irkutszki ridegségével, hogy kongott az ürességtől, és rövidesen be is zárt.

Mi ültünk akkor is csak egy hosszú asztalnál Latinovits körül Nagy László, Lázár Ervin, Balaskó, Simonffy, Bella Pista, Juditka, én, Márai Enikő, Márai Sándor unokahúga, s külön, az akkor absztinens Huszárkal felesége, Mariska, aki Szindbád ellüktető szívét orgonasípokkal kísérte, nem tudtuk kifizetni az asztalt belepő konyakospohárnyi fogyasztást, s bár valami igazolványt hagyunk zálogban, most is, majdnem ötven év után, kísért az emlék, mintha mégis a halottainkat hagytuk volna hátra, hisz alig él már valaki közülünk rajtam kívül.

Átmeneti idők – Mohi Sándor beszélgetései Huszár Zoltánról, MMA Kiadó, 2021